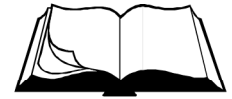

מִי יֵם הַיֵּם

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 494

ניסן תשפ"ג

שאלות המצוות בימי זודש ניסן, ערב פסח

ביעור יין של שביעית ליל סדר, ימי הפסח, מוריד הטל

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

שאלות המצוות בימי חודש ניסן

ברכת האילנות על עץ שנטעו בשביעית

שאלה: האם אפשר לברך ברכת האילנות על עץ שנטעו אותו בשביעית?

תשובה: איתא ברמב"ם (הלי שמיטה ויובל, פרק א' הלי י"ב) הנוטע בשביעית בין בשוגג בין במזיד יעקור, עיי' שם. ולכן מסתבר שאי אפשר לברך עליו ברכת האילנות "ליהנות בהם בני אדם", אפילו אם כבר עברו עליו כמה שנים היות שחייב לעקרו לגמרי (הגר"נ קרליץ זצ"ל). ויש להוסיף שאפילו לפי הפוסקים שסוברים שאפשר לברך ברכת האילנות על עצמי ערלה (שו"ת "רב פעלים" ח"ג סי' טו ו"דובב מישרים" ח"ג סי' ה'), ועיי' הגה"ת רע"א או"ח סי' רכ"ו), היינו משום דאף שעכשיו אסור ליהנות מהם, מ"מ לאחר שנות הערלה מותר להשתמש בהם, משא"כ בזה שיש חיוב לעוקרם לגמרי, ולכן גם אחרי שעברו שנות הערלה או שאין בהם איסור ערלה (כגון שהעביר העץ עם העפר שמשפיק לגדול בו, שמצד הערלה מותר לאכול אבל משום איסור שביעית חייב לעקרו), אי אפשר לברך עליהם.

ברכת האילנות על עץ שמור

אם יש אילן עם פירות שביעית שהוא שמור ולא הפקירו, עדיף לכתחילה לא לברך עליו, ולחשוש לשיטות שסוברים ששמור ונעבד אסור באכילה (הגר"ח קניבסקי זצ"ל, ועיי' "דרך אמונה" פרק ד' ס"ק קפ"ד, ובשעה"צ ס"ק שי"ז).

מכירת חמץ של שביעית

שאלה: פירות וירקות של שביעית שיש בהם חמץ, האם למכור לגוי בערב פסח או לשרוף?

יסוד השאלה הוא, דהרי אסור למכור פירות שביעית לגוי וכמבואר ברמב"ם (פרק ה' הלי י"ג), וגם לשרוף אסור משום הפסד, ומה עדיף לעשות.

תשובה: מותר למכור לגוי, מכיון שעיי"ז מרוויח שלא ישרוף (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

ויש להוסיף דיסוד האיסור למכור לגוי משום שהוא יפסידו, וכמבואר ב"דרך אמונה" (שם ס"ק צ"ט), ובה כיון שבלי זה גם יפסידו עדיף כבר למכור לו, ועוד דבדרך כלל הגוי לא יאכל את החמץ רק חוזר ומוכרו לישראל לאחר הפסח, נמצא שאין כאן הפסד כלל. ויש עצה שיפקיר את החמץ ויוציאו למקום הפקר, נמצא שלא מפסידו וגם לא מוכרו לעכו"ם (הגרא"ל שטיינמן זצ"ל).

ערב פסח

השתתפות בסעודת סיום

שאלה: האם צריך שישמע דוקא את עצם הסיום, או מספיק בזה שאוכלים מסעודת מצוה לכן?

תשובה: כתב המשגיב (סי' ת"ע סוסק"י) והמנהג שמתקבצים להמסיים קודם שיסיים, ומסיים לפנייהם את המסכת, ושומעים ומצטרפים עמו בסיומו, ואח"כ עושים סעודה. עכ"ל. משמע, שלכתחילה בודאי צריכים לשמוע הסיום.

יש סוברים, דוקא אם השומעים מבינים מה שאומרים, אז נחשבו משתתפים בסיום, אבל אם לא שמעו הסיום, או שהם עמי הארץ ולא מבינים, לאו כלום הוא ("בן איש חי" שנה ג' פ"צ אות כ"ה, "סידור פסח כהלכתו" פ"י י"ד הערה 14, בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל) ולכן טוב שיסיים מסכת שיש בהם דברי אגדה שאפשר להסביר בשפה ברורה שגם אנשים פשוטים יבינו.

ויש סוברים, שנוהגים להקל אפילו אם הבכורים לא מבינים, אם הם אנשים יראי שמים שמחים בשמתם של תלמידי חכמים שסיימו מסכת (שו"ת "מנחת יצחק" ח"ט סי' מ"ה עפ"י דברי יש"ש).

ויש סוברים שנוהגים להקל אפילו לא שמעו הסיום, רק משתתפים באכילה ("יתשובות והנהגות" ח"ב סי' ר"י בשם הסטייפלער זצ"ל).

עוגה מקמח מצה

עוגות של מזונות שנעשו ע"י קמח מצה (לאוכלי שרוייה), אסור גם לספרדים לאכול בערב פסח משום איסור אכילת מצה בערב פסח

(משנ"ב סי' תע"א ס"ק י"ט), אבל אם נתן בו רק קצת קמח מצה 'לדבקי' שברכתו "שהכל" (כמבואר בשו"ע סי' ר"ח סעיף ד') אין זה נחשב כלחם עוני ומותר לאכול בערב פסח.

ולפי"ז מה שמצוי כשעושים סיום בערב פסח לתענית בכורים, שמביאים עוגיות של פסח, צריך מאוד להיזהר שלא יהיה בהם קמח מצה. (כיון שאם קובעים עליהם סעודה צריך לברך "המוציא" וברכת המזון ודינם כמו מצה, שו"ת "שבט הלוי" ח"ח סי' קי"ז, והגר"נ קרליץ זצ"ל), ורק עוגיות אלו שמברכים עליהם "שהכל", מותר לאכול.

קניידלאך (כופתאות)

מותר לאכול קניידלאך, שעשויים מקמח מצה מבושלת בערב פסח דזה בודאי לא מקרי מצה (משנ"ב ס"ק כ'), ועיי' שעה"צ סי' תמ"ד ס"ק א' וצ"ע).

שניצל שיש בו קמח מצה

שניצל מעוף או מדג שנדבק אליו קמח מצה ומטגנים אותו בשמן, מכיון שיש ספק אם טיגון נחשב כבישול או כאפייה, יש להחמיר שלא לאוכלו בערב פסח (עיי' שעה"צ ס"ק כ'), שמביא מחלוקת בזה ומצוין למשנ"ב סי' קס"ח ס"ק נ"ו, שכתב שם שלא יאכלו רק תוך הסעודה, משמע שסבר שכמו כן יש להחמיר מלאוכלו בערב פסח).

ואע"פ שברכתו "שהכל" (שהקמח טפל לשניצל), מ"מ אין לאכול בערב פסח כיון שקמח המצה ניכר בעין (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

אם טיגון שניצל בשמן עמוק נחשב כבישול ומותר לאוכלו בערב פסח.

ביעור יין של שביעית

ביעור יין של שביעית בערב פסח

זמן ביעור ענבי שביעית וכן יין של שביעית דעת ה"חזון איש" שהוא יום ראשון של פסח של שמינית ("חזון איש" שביעית סי' ט"ו ס"ק ז'), אולם דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל דזמן הביעור הוא בערב פסח.

יוצאים בין של שביעית לדי' כוסות (ירושלמי פ"י הי"א, ומובא בחזו"א סי' ט"ו ס"ק ז') אבל לא ישתמש בו לכוס שני, כיון שנוהגים להטיף מן היין בשעת מנין המכות, ואסור לעשות כן בין של שביעית, משום שנחשב להפסד, ועיי' להלן.

מותר להשאיר לעצמו שיעור ג' סעודות לכל אחד מבני ביתו, ואין צריך להקנות להם אלא סגי מה שלוקח להם, ולכן מוסדות כגון ישיבות ומלונות מספיק שלוקחים עבור האורחים ("חוט שני" פ"ו ס"ק אות א').

אפילו יש לו הרבה יין של שישית, עדיין יכול להשאיר ג' סעודות מיין של שביעית ("דרך אמונה" פרק ז', צהה"ל ס"ק כ"א).

אם יש לו כמה מינים של יין של שביעית, אין רשאי להשאיר מכל מין ומין, דכולם נחשבים כאחד (שם בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל).

לכתחילה יש להוציא לשוק ומניחו על הארץ ומפקירם, ויכול לכתחילה להפקירם לפני ג' אוהביו, שבטוח בהם שלא יזכו בהם ("דרך אמונה" שם ס"ק י"ז).

וכשיש בזה טירחא גדולה להוציא החוצה, יכול להפקירו בתוך ביתו לפני ג' ויכוון לא לזכות בו (צהה"ל שם בשם החזו"א זצ"ל).

וכל זה כשמפקיר ביום אחרון של פסח, אבל אם מפקיר קודם לכן, אי"צ להוציא, ובלבד שלא יכוון לזכות בהן עד שיעבור זמן הביעור (שם בשם החזו"א זצ"ל).

ליל הסדר

אכילת חצי כזית מצה

שאלה: חולה שיכול לאכול רק חצי כזית של מצה, האם יש ענין לאכול כמה שיכול?

תשובה: כמו שמצינו באיסורים אמרינן חצי שיעור אסור מן התורה, כן לענין מצוה, ודאי קצת מצוה יש באכילת חצי כזית (ספר "בני חיי" סי' ת"פ בשם "המהזיק ברכה", ועיי' "שערי תשובה" סי' תפ"ב).

אכילת מרור בלי חוש טעם

שאלה: מי שאיבד את חוש הטעם והריח מחמת נגיף הקורונה,

בית הוראה ע"י ביהכ"נ "דברי שיר", רח"י זכריה 4, בני ברק. פתוח בימות השבוע (א'-ה') :

אחה"צ, בין השעות 13:45 - 14:15. טל: 03-6194741

ועדיין לא נתרפא, האם יכול לברך על המרור בליל הסדר או שמא הוא כמו בלע מרור שלא יצא, כיון שאין בזה טעם מרור (שו"ע סי' תע"ה סעיף ג')?

תשובה: בלע מרור, כיון שעשה צורת אכילה שמפקיע מלהרגיש את הטעם, לא יצא, אבל בזה עשה מעשה אכילה כדרכו יכול לברך (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

"כל המרבה הרי זה משובח"

◀ **שאלה:** כמה יש לספר בליל הסדר כדי לקיים "כל המרבה הרי זה משובח"?

תשובה: בעל ההגדה כבר כתב הכל, ומי שאומר את כל ההגדה כבר קיים בזה "כל המרבה הרי זה משובח" (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

◀ **שאלה:** האם לאחר שגמר ההגדה יכול ללכת לישון או שחייב לספר עד שתחטפנו שינה כמבואר בשו"ע (סי' תפ"א סעיף ב')?

תשובה: בדרך רגילה לאחר שמסיימים את הסדר ואמירת ההגדה כבר עייפים ונחשב שכבר חטפתו שינה, ויכולים ללכת לישון (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

ימי הפסח

מצא חמץ המיועד לשריפה

◀ **שאלה:** מצא בפסח נקינק של חמץ בתוך המקפא שהיה בדעתו לשרוף בערב פסח ושכח, מה עליו לעשות?

תשובה: איתא בשו"ע (סי' תמ"ו סעיף א') המוצא חמץ בפסח, ביו"ט כופה עליו כלי, ובחוקי"מ שורפו, ע"י שם. אולם אם מכרו את כל החמץ לגוי כנהוג, ומצאו בפסח, היות שאין זה שלו אלא של העכו"ם, לא ישרפנו, רק יכניסו לארון יחד עם שאר דברי החמץ שמכר לעכו"ם (בעל "שבט הלוי" זצ"ל, וכן דעת אאמו"ר זצ"ל שלא תהיה המכירה כהערמה, ולכן יש לקיים את כל הכתוב בשטר המכירה).

וכל זה בסתם חמץ שמונח ברשותו ושכח ממנו, משא"כ בזה שידע שהוא שם, והיה בדעתו לשורפו, והיה בדעתו בפירוש לא למוכרו, יש צד גדול לומר שעל זה לא חלה המכירה (ובכל זאת ספק הוא, דשמא זה נחשב לדברים שבלב, כיון שבשטר כתב כל החמץ שיש לו בכל מקום שהוא הרי מוכרו לגוי, ויל"ע). ולכן יקח את הנקינק ויכוון לא לזכות בו וישרפו או יאבדו.

וי"א שכל פעם שמוצא חמץ ברשותו בפסח יש לשורפו גם אם לא היה דעתו לשורפו בשריפת חמץ, כיון שיש לחשוש שחסר בסמיכות דעת, ומצד גזל עכו"ם יש להסדיר עם הגוי ולהתפשר ע"י הרב המוכר (הגר"ח קרליץ זצ"ל).

כלים שבישלו בהם קטניות

◀ **שאלה:** חתן שאכניז שנשא אשה ספרדית (והיא נמשכת אחריה ואין לה לאכול קטניות), ובא להתארח אצל חמיו, האם מותר לו לאכול מהאוכל שנתבשל בכלים שבישלו בהם קטניות?

תשובה: פליגי בזה האחרונים, יש סוברים שמוותר לאכול אפילו בכלים בני יומם ("כ"ף החיים" בשם כמה אחרונים). ויש מקילים לכתחילה רק בכלים שאינם בני יומם ("זרע אמת").

ולמעשה נקטינן לעיקר שבדיעבד אם כבר בישלו מקילים גם בבני יומם (דלא גרע מנפלו בתבשיל דבטלי ברוב וכמבואר ברמ"א סי' תני"ג ומשנ"ב סי"ט), ולכתחילה אין להקל אלא כשאינו בן יומם (הגר"ש"ז אויערבך זצ"ל והגר"ש אלישיב זצ"ל). ועל כן אם יש קטנים שאוכלים קטניות יש ליחד להם כלים מיוחדים (הגר"ח קרליץ זצ"ל).

אכילת תערובת קטניות בפסח

◀ **שאלה:** האם מותר לאכול תבשיל שקטניות מעורבות בו (כגון גבינה שעשו אותה עם קטניות)?

תשובה: איתא ברמ"א (סי' תני"ג סעיף א') ויש אוסרים (מיני קטניות), והמנהג באשכנז ההחמיר ואין לשנות מיהו פשוט דאין אוסרים בדיעבד אם נפלו לתוך התבשיל.

וכתב המשנ"ב (סי"ט) ומיירי שיש עכ"פ רוב בהיתר דאלי"כ לא מקרי תערובת כלל והוי כאוכל תבשיל מקטניות עצמן, עכ"ל.

ולפי' לכאורה גבינה או שאר תבשילים שיש בהם קטנית יהא מותר לאוכלם בפסח מכיון שיש רוב משאר האוכלין. אלא מבואר בפוסקים דהא שהתירו הינו דווקא אם נפלו שם הקטניות בלי כוונה, אבל אם נתנו שם את הקטניות ע"מ ליתן טעם וכדומה, אסור בכל ענין לאכול את התבשיל בפסח ("שדי חמד" מע' חמץ ומצה סי' ו' ס"ק ב', ו"שו"ע הרב" סי' תס"ד ב', וע"ע "דובב משרים" ח"ב סי' ב').

מוריד הטל

מתי מתחילים

◀ מפסיקים להזכיר גשם ביום א' של פסח, ונוהגין בארץ ישראל לומר "מוריד הטל" במקום "משיב הרוח ומוריד הגשם" ובחול"ל בני אשכנז לא מזכירין טל, וממשיכים מיד "אתה רב להושיע, מכלכל חיים".

טעה ואמר "מוריד הגשם"

◀ אם טעה ואמר "מוריד הגשם", אם נזכר לפני שסיים ברכת "מחיה המתים", חוזר לתחילת הברכה, ואם נזכר לאחר שסיים הברכה, אפילו עדיין לא התחיל ברכת "אתה קדוש" (ובשאר מקומות עדיין יכול להשלים שם כמו בתוך הברכה). בזה מכריע המשנ"ב שיחזור

לתחילת שמו"ע, מכיוון שג' ברכות ראשונות נחשבים כברכה אחת (שו"ע סי' קי"ד סעיף ד', וב"ביאור הלכה" ד"ה ואם). ואם אמר רק "ברוך אתה ד' י"אמר "למדני חקיד" ויחזור ל"אתה גבור" (משנ"ב סי"ק י"ד). ויש סוברים שאפילו נזכר באמצע הברכה חוזר לראש התפילה ("ביאור הלכה" בשם הגר"א).

חזר בו תוכ"ד

◀ אמר "מוריד הגשם", ותוכ"ד חזר ואמר "מוריד הטל" יש סוברים שיצא, ובענין שמצינו בכל מקום שמהני חזרה תוכ"ד (הגר"ש אלישיב זצ"ל), ויש סוברים שלא יצא, ועדיין צריך לחזור לראש הברכה, דהוי כאילו הזכיר שניהם (שו"ת "שבט הלוי" ח"ו תש" ט"ז). ולא דמי לדברי "ביאור הלכה" סי' קי"ז ס"ג בשם "חיי אדם", דשאלה שאני עיי"ש).

מסופק מה אמר

◀ אם מסתפק איזה נוסח אמר "מוריד הטל" או "מוריד הגשם", אם הוא נתן ל' יום, חזקה שאמר "מוריד הגשם" וצריך לחזור ולהתפלל. וכן אם נזכר לאחר שעבר אותו זמן תפילה, צריך להתפלל בתפילה הבאה תפילת תשלומין.

ואם הסתפק לאחר שעבר ל' יום או לאחר שאמר תשעים פעם "מחיה מתים אתה רב להושיע מוריד הטל", חזקה עליו שכבר התרגל לנוסח החדש, ואין צריך לחזור.

מסופק אם הורגל

◀ ואם גם לאחר ל' יום או לאחר שאמר תשעים פעם עדיין מרגיש שלא התרגל לגמרי, אמרינן בזה ספק ברכות להקל, ולא יחזור, אך אם אפשר לו יתפלל בתורת נדבה ויתנה (שו"ת "רב פעלים" או"ח ח"ב תש"י ז').

אמירת "ותן ברכה" בשבת

◀ מותר גם בשבת להרגיל עצמו ע"י אמירת תשעים פעמים "ותן ברכה", דהרי מלמד עצמו איך להתפלל, ואין בזה איסור הכנה (הגר"ש"ז אויערבך זצ"ל והגר"ח קרליץ זצ"ל).

לא ידע שהתחילו "מוריד הטל"

◀ **שאלה:** ביום ראשון של פסח לא הרגיש טוב ולא התפלל שחרית, והתפלל פעמיים מנחה ושכח שבבית הכנסת הכריזו "מוריד הטל" והוא אמר בשניהם "מוריד הגשם", מה דינו?

תשובה: בשמו"ע הראשון של מנחה כיון שאמר "מוריד הגשם" במקום "מוריד הטל", וזה סימן קללה צריך לחזור ולהתפלל מנחה, אבל בתפילה השנייה שהיא תשלומין על שחרית, ואז עדיין אמרו "מוריד הגשם", אינו חוזר בזה כיון שזה לא גרע מעיקר השמו"ע של שחרית (משנ"ב סי' קי"ח ס"ק ל"ו). ואפילו בכה"ג שצריך לחזור על תפילה ראשונה, אי"צ לחזור על התשלומין (שם סי"ק ט').

ימים שאחר הפסח

מכר חמץ של אביו שלא מדעתו

◀ **שאלה:** בעל תשובה שאביו עדיין אוכל חמץ בפסח ר"ל, מכר את חמץ אביו על ידי רב בית הכנסת שלפחות מה שלא אוכל לא יעבור בינתיים על "בל יראה ובל ימצא". האם הוא יכול לאכול מחמץ של אביו לאחר פסח?

תשובה: מסתבר שמכיון שמכר לגוי (אפילו שאביו עדיין אוכל, מ"מ מה שלא אכל ואין עומד לאכול ממנו למשך ימי הפסח) חלה עליו המכירה מדין זכין לאדם שלא בפניו, וזוהי זכות שאביו לא יעבור עליו בי"ב יראה", והבן יכול לאכול מחמץ של אביו לאחר הפסח (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

ואף ששיטת הקצה"ח (סי' רמ"ג) שזכין "לאדם" ולא זכין "מאדם", כבר הורה לי בזה הגר"ש אלישיב זצ"ל, שלהלכה קי"ל שזכין "מאדם" שלא בפניו, וכדמשמע בגמרא (פסחים י"ג). לגבי שומר, ע"י שם.

תספורת כשחל ר"ח אייר בשבת

◀ גם לאלו שנוהגים מנהגי אבילות לפני ר"ח אייר, מ"מ השנה (תשפ"ג) שחל ר"ח בשבת, כיון שיש שמחת שבת ור"ח, יש להתיר להסתפר בערב שבת מפני כבוד השבת (משנ"ב סי' תצ"ג ס"ק ה'), אולם אלו שכל השנה נוהגים כר"ח החסיד לא להסתפר בר"ח, גם בזה אסור להם (הגר"ש"ז אלישיב זצ"ל ובעל "שבט הלוי" זצ"ל, ומה שלא הזכירו המשנ"ב כאן משום שסמך על מה שמביאו כבר בהלכות שבת סי' ר"ט ס"ק ז'), אבל יכולים להסתפר ביום חמישי ערב ר"ח אייר ("כנסת הגדולה" סי' תצ"ג).

חידה:

◀ על מה מברכים לפעמים ברכה אחת, לפעמים 2 ברכות, לפעמים 3 ברכות, לפעמים 4 ברכות, לפעמים 5 ברכות, לפעמים 6 ברכות, לפעמים 7 ברכות, לפעמים 11 ברכות, ויתכן גם 12 ברכות?

תשובה לחידה מגליון 493

◀ **חידה:** מתי מברכים על חצי מצוה?

תשובה: בספירת העומר, ו"א שספירת כל הימים היא מצוה אחת, ואעפ"כ מברכים כל לילה.